

A pénzügyi szocializáció befolyásoló hatása a pénzügyi kirekesztődésre Magyarországon

Dr. habil. Csiszárík-Kocsir Ágnes

Egyetemi docens, Óbudai egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar,
kocsir.agnes@kgk.uni-obuda.hu

Dr. Varga János

Egyetemi docens, Óbudai egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar,
varga.janos@kgk.uni-obuda.hu

A XXI. században bekövetkezett változások erőteljes digitalizációs kényszert eredményeztek, melynek részesei a szervezetek mellett az egyének is. A digitalizációs nyomás, az elvárásoknak való megfelelés terheket ró a gazdasági szereplőire, amelyek nem egységesen érvényesülnek. Vannak szervezetek, amelyek a digitalizációban élen járnak, és ugyanez mondható el bizonyos egyénekről is. Azonban nem szabad megfelekedni a digitalizáció szempontjából háttérbe szoruló szereplőkről sem. Különös figyelmet kell fordítani azokra a háztartásokra, és egyénekre, akik lakóhelyüknél fogva, vagy a képzettségi szintjükkel kifolyólag nem képesek helytállni ebben a rendszerben, vagy csak korlátozott lehetőségekkel bírnak. Az internethez való hozzáférés nem egységes egy településen, országban, vagy akár kontinensen belül sem. Az elmaradottabb térségekben élő emberek számos internet adta lehetőségből kimaradnak a korlátozott hozzáférés okán, holott erre mindenhol szükség lenne, amit rendelkezések, megállapodások, és jogszabályok is deklarálnak. A 21. század vívmánya a pénzügyek erőteljes digitalizációja is. Azon emberek, akik a fent részletezett kategóriába tartoznak az információkhoz nem, vagy csak korlátozottan jutnak hozzá, és a pénzügyi kérdések tekintetében is hátrányt szenvednek. A pénzügyi kirekesztődés emiatt károkat okoz a hátrányosan érintett csoportoknak. Ez további problémákat eredményez a felzárkózásuk, tekintetében, valamint a szegénység elleni küzdelemben. Számos uniós, és nemzeti jogszabály próbál ezen probléma ellen tenni, ami sajnos a 21. századi versenyben sok esetben elégtelen megoldásnak minősül. A tanulmány célja, hogy bemutassa a pénzügyi kirekesztődés általános problémáját egy Magyarországon végzett kérdőíves kutatás eredményei alapján. Célunk az, hogy a pénzügyi kirekesztődés jelenségét bemutató összehasonlításunk azt azon elvárásokkal és kihívásokkal, amelyek a megoldás irányába hathatnak. A megoldások érdekében azonban nagyon fontos minden szereplő, többek között az állam bekapcsolása folyamatba, amely ha csak közvetlenül is, de segíteni tud a probléma megoldásában.)

Kulcsszavak: pénzügyi kirekesztődés, digitalizáció, kihívások, jogszabályi támogatás, pénzügyi szocializáció

1 Bevezetés

A pénzügyi kirekesztődés napjaink egyik egyre többet kutatott témája. A pénzügyi kirekesztődés és a pénzügyi befogadás nem újkeletű fogalom. A digitalizáció, és a vele járó átalakuló világ, valamint az egyre szélesebbre tároló lehetőségek azonban nem minden ember számára jelentkeznek pozitív hozadékként. Emberek és embercsoportok esnek el ezektől a pozitív hatásoktól azért, mert nincs megfelelő tudásuk, ismeretük, eszközök, vagy akár infrastruktúrájuk ahhoz, hogy ki tudják használni az ez irányú pozitív változásokat. A pénzügyi kirekesztődés részben e probléma köréből fakad. A pénzügyi kirekesztődésnek számos aspektusa létezik, így több okot és indítékot tudunk azonosítani a háttérben. Ebből egyik az elégtelen pénzügyi szocializációban fogható meg, amely iskolai, családi, és munkahely oldalról egyaránt jelentkezik. A szocializáció elégtelen mivolta tovább súlyosbítja a pénzügyi kirekesztődés kérdéskörét, amely ellen tudatosítással, figyelem felhívással mindenképpen tenni szükséges.

2 Szakirodalmi áttekintés

A felgyorsult, digitalizációval erősen átítatott és erősen determinált világunkban számos ország ismerte fel a pénzügyi kirekesztődés problematikáját, ami ellen számos eszközzel kíván tenni is (Desalegn – Yematew, 2007). A jelen társadalmunkban a pénzügyi kirekesztődés jelensége számos probléma forrása: jövedelmi egyenlőtlenségeket okoz, fokozza az egyes nehéz helyzetű csoportok leszakadását, tovább mélyíti a szegénységet, kiszolgáltatottá tesz egyéneket és csoportokat, fokozva ezzel a gazdasági, társadalmi és politikai egyenlőtlenségeket (Wang – Guan, 2017). A XXI. század digitalizációs hulláma, melynek újabb löketet adott a 2020-ban eszkalálódó koronavírus járvány, további kérdéseket vetett fel a pénzügyi kirekesztődés kapcsán. A digitális fizetési megoldások, a digitális platformokon keresztüli internet alapú pénzáttalalási rendszerek, a mobiltelefonok kínálta lehetőségek sokkal kényelmesebbé, és hozzáférhetőbbé tették a banki szolgáltatások szinte teljes körét. Az is tény, hogy egyre inkább a digitális fizetési megoldások felé mozdul el a világ, azok kényelme, gyorsasága és egyszerűsége miatt (Muneeza et.al, 2018). Több kutató egyet ért abban, hogy a pénzügyi digitalizáció és az ezzel járó információáramlás, az információkhoz való jobb hozzáférés hozzá tud járulni a szegénység csökkentéséhez, valamint biztosítani tudja a pénzügyileg befogadóbb társadalom kialakulását is (Sassi – Goaled, 2013). A pénzügyileg nem kirekesztett egyének és háztartások képesek a megtakarításaikat növelni, a családtagok oktatásába befektetni, képesek vállalkozásokat indítani, erősíteni a női családtagok szerepét (Bruhn – Love, 2014). E pénzügyileg kirekesztődöttek számának mérséklésével a fenntartható gazdaság alappillérei erősödhetnek.

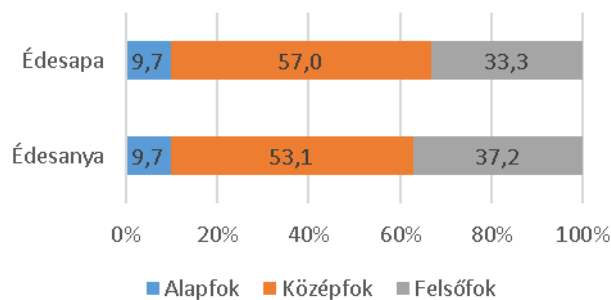
A pénzügyi kirekesztődés egy több dimenzióban értelmezendő kérdéskör, a pénzügyi kultúra és tudatosság melletti fontos elem, mely a gyakorlati életben, a hitelfelvétel, a pénzügyi döntések esetén ölt testet (Bethelendi – Lentner, 2018; Sági – Lentner, 2019; Lentner, 2015). A pénzügyi kirekesztődés fogalmát elsőként a 90-es évek elején próbálták definiálni, amikor is a fogalom a bankbezáráások miatti banki szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférésként volt értelmezhető (Leyshon – Thrift, 1993). A fogalom így került a figyelem fókuszába, és kiegészült más elemekkel is, mint az iskolai végzettség, a pénzügyi tudás, az anyagi háttér miatti kirekesztődés vizsgálata. A pénzügyi kirekesztődés fogalmára nincs egységes definíció. A FINCA definíciója alapján a pénzügyi kirekesztődés olyan egyéneket és csoportokat érint, akik nem, vagy csak korlátozottan férnek hozzá a pénzügyi szolgáltatásokhoz. Ez további kérdéseket vet fel – mivel nem felelnek meg a bankszámla nyitás feltételeinek, nem férnek hozzá hitelekhez, ami korlátozza őket a lehetőségeikben, egyénként és vállalkozóként egyaránt. Az Európai Unió definíciója szintén a pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés alapján kívánja definiálni a fogalmat. E meghatározás értelmében az emberek vagy embercsoportok nem tudnak hozzáférni azon pénzügyi szolgáltatásokhoz, amelyek az alapvető pénzügyi szükségletek kielégítésére hivatottak, és lehetővé teszik azt, hogy az emberek megfelelő életvitelt folytassanak abban a társadalomban, melyhez tartoznak (Európai Bizottság, 2010). Blake és Jong (2008) hasonlóképpen definiálja a problémát. Olyan embereket ért a fogalom alatt, akik nem tudnak, vagy nem használnak megfelelő pénzügyi termékeket és szolgáltatásokat.

A pénzügyi kirekesztődés egyik fő determinánsa az egyén vagy a csoport pénzügyi helyzete. A szegényebb emberek számos pénzügyi termék szempontjából kizáródnak, ami további problémákat generál. E helyzetnek azonban van egy mélyebb dimenziója is, ami nem más, mint a pénzügyi szocializáció. A gyermekek, és a fiatalok a pénzügyi ismereteket, készségeket és attitűdöket a pénzügyi szocializáció révén sajátítják el (Moschis, 1987), amelynek fő színterei a család, a kortársak, az oktatás, és a digitális korban a média. A pénzügyi szocializáció az a folyamat, amelynek során az emberek a pénzügyi ismereteket, készségeket és képességeket a környezetükből megtanulják, és melynek révén kialakítják a saját magatartásformájukat. Számos kutatás bizonyítja, hogy a gyermekkorban, és a fiatal felnőttkorban elsajátított rossz pénzügyi irányvonal az életciklus későbbi szakaszaiban is pénzügyi problémákat eredményez (Varcoe et al, 2001). A pénzügyi szocializáció szempontjából nagyon fontos szegmenset képviselnek a Z és az alfa generációba tartozó fiatalok, akiknek a szülei erőteljesen érintve voltak a 2008-as eseménysorozatban. A mostani Z és alfa generációba tartozó gyermekek szülei saját bőrükön tapasztalták azokat a nehézségeket, amelyről ma már csak szakcikk formájában lehet olvasni. Továbbá azt is ki kell emelni, hogy ezen fiatalok, és az utánuk jövő generációk már az internet világának aktív résztvevői, szinte beleszülettek a digitális korba, és készség szinten használják a különböző informatikai eszközöket (Garai-Fodor – Csiszárík-Kocsir, 2018). Az informatikai eszközök készségszintű használata

egyrésről pozitív, hiszen szinte azonnal meg tudják szerezni a szükséges információkat, legyen szó bármilyen alapozó ismeretanyagról a pénzügyi döntések meghozatalához. Viszont a korlátlan információ áramlás hátrányt is jelent a számukra, mivel az szüretlenül és cenzúrátlannal éri őket, ami gyakran hamis, és félrevezető adatokat, véleményeket, és tudásanyagot és közvetíthet. A különböző, magukat véleményformálóknak nevező szereplők nem biztos, hogy minden esetben megalapozott információkat közvetítenek, amelyek „trendi” köntösbe bújtatva hatalmas károkat tudnak okozni a fiatalok döntéshozatala tekintetében (Terry et al, 2015). Számos kutatás bizonyítja, hogy a pénzügyi szocializáció legfontosabb színtere a család, és ezen belül pedig leginkább a szülők, néhány esetben a nagyszülők. Bizonyítást nyert, hogy a szülők pénzügyi szocializációs tevékenysége pozitív hatással van a gyermekek pénzügyi ismeretek iránti nyitottságára. Az OECD (2020) tanulmánya is alátámasztja a fent leírtakat, miszerint a fiatalok leginkább otthonról hozzák magukkal azokat a mintákat és elveket, melyek a későbbiekben mérvadóak lesznek a döntéseik során. A szülők mintát közvetítenek, megtanítják a gyermekeket a helyes viselkedésre és informálják őket a helyes irányba terelve őket (Danes – Yang, 2015). Kijelenthető, hogy a pénzügyi szocializáció elsődleges színtere a család. A pénzügyi oktatás inkább olyan fogalmak és összefüggések mélyítését és gyakorlati alkalmazását célozza, melynek révén mélyebb pénzügyi tudásbázist képes kialakítani az egyén. Mindezek alapján a pénzügyi szocializáció három színterét lehet megkülönböztetni: családi (i), iskolai (ii), és munkahelyi pénzügyi szocializáció.

3 Anyag és módszer

A jelen tanulmányban bemutatásra kerülő primer kutatás egy előtesztelt, standardizált kérdőív segítségével történő adatfelvétel eredménye. A minta összegyűjtése hólabda módszerrel történt, melynek eredményeként 3515 fős értékelhető minta alapján készült el a jelen írás. Az adatgyűjtés 2022 márciusa és májusa között zajlott, online megkérdezés formájában, a válaszadók anonimitásának teljes körű biztosítása mellett. A kérdőív jelen tanulmányban bemutatott eredményei SPSS 22.0 szoftver alkalmazásával születtek meg. A jelen tanulmányban a szekunder kutatásnak minősülő irodalmi áttekintés után bemutatott primer adatok a válaszadók korábbi pénzügyi oktatásban való részvétele, valamint azok generációs csoportba való tartozása alapján kerültek értékelésre. A tanulmány arra keresi a választ, hogy melyek a pénzügyi kirekesztődés rejtett dimenziói, hol keresendők azok, és melyek azok a pénzügyi szocializációs színterek, melyek felelősek a pénzügyi kirekesztődésért. A jelen tanulmányban vizsgált kérdéseknél a válaszadók egy négy fokozatú Likert-skála segítségével választották ki a rájuk leginkább jellemző mértéket. A skála legalacsonyabb pontja a teljes egyet nem értést, a legmagasabb értéke pedig a teljes egyetértést jelentette. A vizsgálat során varianciaanalízist alkalmaztunk, ANOVA elemzés segítségével. A minta összetételét az 1. táblázat mutatja:

1. ábra: A válaszadók szüleinek iskolai végzettségének megoszlása

Forrás: saját kutatás, N = 3515, 2022

4 Eredmények

Első lépéséként a feltett állítások átlagos megítélését vizsgáljuk. Mint látható, minden feltett állítás átlagos megítélése 2-es érték feletti, azaz azok 2,656 és 2,112 között szóródnak. Ez alapján nem látható sem teljes egyetértés, sem teljes egyet nem értés az állítások kapcsán. Ha az átlagértékeket sorba rendezzük, akkor az látható, hogy a legmagasabb átlagértékekkel azokat az állításokat jellemezték a válaszadók, amelyek az iskolához, iskolai oktatáshoz kapcsolódtak, ami azt mutatja, hogy az iskolai pénzügyi oktatás egyáltalán nem volt hatékony a pénzügyi szocializáció szempontjából. Mindez azt jelenti, hogy sajnos az iskola nem képes jelenleg kompenzálni azokat a hatásokat, melyek a nem megfelelő családi pénzügyi szocializációból fakadnak, ami jelentős pénzügyi kirekesztődési faktorként értelmezendő. A baráti társaság, a szélesebb környezet szintén nem megfelelő a pénzügyi szocializáció tekintetében a kapott válaszok alapján. A lista végén lévő állítások a családhoz kötődnek, melyek azért jelentenek pozitív üzenetet, mert ezek inverz mivolta miatt az látszik, hogy a család igenis támogató jelleggel van jelen a háttérben. Az állítások megfordítva azt jelentik, hogy a családtagok (leginkább szülők) foglalkoznak a pénzügyi kérdésekkel, tanácsokat adnak, foglalkoznak a pénzügyi kérdésekkel, és segítik a döntéshozatalban a mintában szereplő válaszadókat.

Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2023/2. kötet
A jelen kor gazdasági kihívásainak és társadalmi változásainak
interdiszciplináris megközelítései

	Átlag	Szórás
Nem érdekelnek a pénzügyi termékek.	2,278	0,969
Nem tanítottak nekem az iskolában semmit a pénzügyi termékekről.	2,656	1,093
A szüleim sem ismerik a pénzügyi termékek széles palettáját.	2,408	1,030
Otthon nem beszélünk a pénzügyi termékekről.	2,385	1,029
Baráti körben nem foglalkozunk a pénzügyekkel.	2,426	1,017
Az iskolában nem beszélünk a pénzügyi termékekről.	2,525	1,089
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a szüleimtől.	2,241	1,110
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a tanáraimtól.	2,520	1,116
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a családomtól.	2,112	1,028
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a barátaitól.	2,191	1,004
A szüleim nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	2,164	1,064
A barátaim nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	2,385	1,049
A családom nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	2,158	1,035
A tanárium nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	2,388	1,081

1. táblázat: Az édesanya iskolai végzettségének befolyásoló hatása az állítások megítélésre (ANOVA tábla)

Forrás: saját kutatás, N = 3515, 2022

Ezt követően kíváncsiak voltunk arra is, hogy mennyire befolyásolja a válaszadók édesanyjának iskolai végzettsége a feltett állítások megítélését. A lenti varianciaanalízis eredménye azt mutatja, hogy e tényező az állítások döntő többségének megítélésére hatással vannak, ahol a szignifikancia érték 0,05 alatti értéket mutat. Mindebből az következik, hogy a szülők iskolai végzettsége hatással van a pénzügyi szocializáció egyes dimenzióra, így befolyásolja a pénzügyi kirekesztődés kérdését is.

		Négyzetek összege	df	Négyzet középérték	F	Sig.
Nem érdekelnek a pénzügyi termékek.	Csoportok között	4,362	2	2,181	2,324	0,098
	Csoportokon belül	3296,634	3512	0,939		
	Total	3300,997	3514			
Nem tanítottak nekem az iskolában semmit a pénzügyi termékekről.	Csoportok között	0,703	2	0,351	0,294	0,745
	Csoportokon belül	4194,768	3512	1,194		
	Total	4195,471	3514			
A szüleim sem ismerik a pénzügyi termékek széles palettáját.	Csoportok között	103,183	2	51,592	50,028	0,000
	Csoportokon belül	3621,794	3512	1,031		
	Total	3724,977	3514			
Otthon nem beszélünk a pénzügyi termékekről.	Csoportok között	25,682	2	12,841	12,201	0,000
	Csoportokon belül	3696,289	3512	1,052		
	Total	3721,970	3514			
Baráti körben nem foglalkozunk a pénzügyekkel.	Csoportok között	13,917	2	6,958	6,748	0,001
	Csoportokon belül	3621,379	3512	1,031		
	Total	3635,296	3514			
Az iskolában nem beszélünk a pénzügyi termékekről.	Csoportok között	7,006	2	3,503	2,955	0,052
	Csoportokon belül	4163,566	3512	1,186		
	Total	4170,572	3514			
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a szüleimtől.	Csoportok között	181,297	2	90,649	76,693	0,000
	Csoportokon belül	4151,085	3512	1,182		
	Total	4332,382	3514			
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a tanáraimtól.	Csoportok között	31,617	2	15,808	12,781	0,000
	Csoportokon belül	4343,719	3512	1,237		
	Total	4375,336	3514			
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a családomtól.	Csoportok között	80,530	2	40,265	38,916	0,000
	Csoportokon belül	3633,753	3512	1,035		
	Total	3714,283	3514			
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a barátaitól.	Csoportok között	28,247	2	14,123	14,115	0,000
	Csoportokon belül	3514,043	3512	1,001		

Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2023/2. kötet
A jelen kor gazdasági kihívásainak és társadalmi változásainak
interdiszciplináris megközelítései

	Total	3542,290	3514			
A szüleim nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Csoportok között	103,564	2	51,782	46,927	0,000
	Csoportokon belül	3875,375	3512	1,103		
	Total	3978,939	3514			
A barátaim nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Csoportok között	8,560	2	4,280	3,896	0,020
	Csoportokon belül	3858,100	3512	1,099		
	Total	3866,660	3514			
A családom nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Csoportok között	57,748	2	28,874	27,350	0,000
	Csoportokon belül	3707,621	3512	1,056		
	Total	3765,368	3514			
A tanárium nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Csoportok között	15,043	2	7,521	6,456	0,002
	Csoportokon belül	4091,879	3512	1,165		
	Total	4106,922	3514			

2. táblázat: Az édesanya iskolai végzettségének befolyásoló hatása az állítások megítélésre (ANOVA tábla)

Forrás: saját kutatás, N = 3515, 2022

A továbbiakban az egyes végzettségi csoportokhoz tartozó átlagértékeket vizsgáljuk a feltett állítások tekintetében. Minden egyes esetben az látható, hogy a legmagasabb átlagértéket azokban a csoportokban lehetett detektálni, ahol az édesanya csak alacsonyabb iskolai végzettséggel bírt. Mindebből az látszik, hogy a család iskolázottsága nagy mértékben befolyásolja a pénzügyi szocializáció kérdését. Minél alacsonyabban kvalifikált az édesanya, annál nagyobb a kirekesztődés lehetősége pénzügyi téren, ami további problémákat, megfontolatlan pénzügyi döntéseket, elhibázott pénzügyi akciókat eredményezhet. Mivel inverz állításokról van szó, a legacsonyabb átlagértékkel a felsőfokú végzettséggel bíró édesanyák gyermekei jellemezték az állításokat.

		Átlag	Szórás
Nem érdekelnek a pénzügyi termékek.	Alapfok	2,360	1,008
	Középfok	2,289	0,978
	Felsőfok	2,240	0,945
	Total	2,278	0,969
Nem tanítottak nekem az iskolában semmit a	Alapfok	2,696	1,144

pénzügyi termékekről.	Középfok	2,656	1,087
	Felsőfok	2,645	1,087
	Total	2,656	1,093
A szüleim sem ismerik a pénzügyi termékek széles palettáját.	Alapfok	2,769	1,111
	Középfok	2,478	1,007
	Felsőfok	2,213	1,002
	Total	2,408	1,030
Otthon nem beszélünk a pénzügyi termékekről.	Alapfok	2,471	1,103
	Középfok	2,446	1,017
	Felsőfok	2,274	1,018
	Total	2,385	1,029
Baráti körben nem foglalkozunk a pénzügyekkel.	Alapfok	2,570	1,019
	Középfok	2,446	1,015
	Felsőfok	2,358	1,015
	Total	2,426	1,017
Az iskolában nem beszélünk a pénzügyi termékekről.	Alapfok	2,661	1,097
	Középfok	2,509	1,083
	Felsőfok	2,512	1,095
	Total	2,525	1,089
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a szüleimtől.	Alapfok	2,789	1,137
	Középfok	2,303	1,110
	Felsőfok	2,008	1,040
	Total	2,241	1,110
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a tanáraitól.	Alapfok	2,787	1,133
	Középfok	2,524	1,110
	Felsőfok	2,445	1,109
	Total	2,520	1,116
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a családomtól.	Alapfok	2,447	1,067
	Középfok	2,167	1,034
	Felsőfok	1,945	0,979
	Total	2,112	1,028

Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2023/2. kötet
A jelen kor gazdasági kihívásainak és társadalmi változásainak
interdiszciplináris megközelítései

Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a barátaitól.	Alapfok	2,427	1,033
	Középfok	2,205	1,008
	Felsőfok	2,109	0,980
	Total	2,191	1,004
A szüleim nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Alapfok	2,643	1,084
	Középfok	2,172	1,075
	Felsőfok	2,026	1,006
	Total	2,164	1,064
A barátaim nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Alapfok	2,512	1,047
	Középfok	2,395	1,057
	Felsőfok	2,338	1,036
	Total	2,385	1,049
A családom nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Alapfok	2,474	1,038
	Középfok	2,190	1,049
	Felsőfok	2,029	0,993
	Total	2,158	1,035
A tanárium nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Alapfok	2,576	1,088
	Középfok	2,387	1,092
	Felsőfok	2,340	1,059
	Total	2,388	1,081

3. táblázat: Az édesanya iskolai végzettsége alapján az állításokra adott átlagértékek

Forrás: saját kutatás, N = 3515, 2022

A továbbiakban a mintát az édesapa iskolai végzettsége alapján vizsgáljuk tovább. Akárcsak az édesanya iskolai végzettsége, úgy az édesapa iskolai végzettsége is jelentősen befolyásolta a válaszadók véleményét az állítások kapcsán. Tehát mindezek alapján kimondhatjuk, hogy a szülők iskolai végzettsége, tudatossága jelentős hatást gyakorol a pénzügyi kirekesztődéssel foglalkozó kérdések, és állítások megítélésére a szignifikancia értékei alapján.

		Négyzetek összege	df	Négyzet középvérték	F	Sig.
Nem érdekelnek a	Csoportok között	3,127	2	1,563	1,665	0,189

pénzügyi termékek.	Csoportokon belül	3297,870	3512	0,939		
	Total	3300,997	3514			
Nem tanítottak nekem az iskolában semmit a pénzügyi termékekről.	Csoportok között	3,490	2	1,745	1,462	0,232
	Csoportokon belül	4191,981	3512	1,194		
	Total	4195,471	3514			
A szüleim sem ismerik a pénzügyi termékek széles palettáját.	Csoportok között	71,184	2	35,592	34,211	0,000
	Csoportokon belül	3653,793	3512	1,040		
	Total	3724,977	3514			
Otthon nem beszélünk a pénzügyi termékekről.	Csoportok között	14,692	2	7,346	6,959	0,001
	Csoportokon belül	3707,279	3512	1,056		
	Total	3721,970	3514			
Baráti körben nem foglalkozunk a pénzügyekkel.	Csoportok között	3,705	2	1,853	1,792	0,167
	Csoportokon belül	3631,590	3512	1,034		
	Total	3635,296	3514			
Az iskolában nem beszélünk a pénzügyi termékekről.	Csoportok között	12,651	2	6,325	5,343	0,005
	Csoportokon belül	4157,921	3512	1,184		
	Total	4170,572	3514			
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a szüleimtől.	Csoportok között	118,920	2	59,460	49,561	0,000
	Csoportokon belül	4213,463	3512	1,200		
	Total	4332,382	3514			
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a tanáraitól.	Csoportok között	26,524	2	13,262	10,710	0,000
	Csoportokon belül	4348,812	3512	1,238		
	Total	4375,336	3514			
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a családomtól.	Csoportok között	50,890	2	25,445	24,393	0,000
	Csoportokon belül	3663,393	3512	1,043		
	Total	3714,283	3514			
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a barátaitól.	Csoportok között	9,107	2	4,554	4,526	0,011
	Csoportokon belül	3533,183	3512	1,006		
	Total	3542,290	3514			
A szüleim nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi	Csoportok között	45,580	2	22,790	20,349	0,000
	Csoportokon belül	3933,359	3512	1,120		

Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2023/2. kötet
A jelen kor gazdasági kihívásainak és társadalmi változásainak
interdiszciplináris megközelítései

ismeretek fontosságára.	Total	3978,939	3514			
A barátaim nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Csoportok között	10,776	2	5,388	4,907	0,007
	Csoportokon belül	3855,884	3512	1,098		
	Total	3866,660	3514			
A családom nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Csoportok között	42,239	2	21,119	19,922	0,000
	Csoportokon belül	3723,130	3512	1,060		
	Total	3765,368	3514			
A tanárium nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Csoportok között	20,751	2	10,375	8,917	0,000
	Csoportokon belül	4086,171	3512	1,163		
	Total	4106,922	3514			

4. táblázat: Az édesapa iskolai végzettségének befolyásoló hatása az állítások megítélésre (ANOVA tábla)

Forrás: saját kutatás, N = 3515, 2022

Az édesapa iskolai végzettsége hasonló mértékben meghatározó, mint a korábban vizsgált szempont esetén. Itt azonban fontos megemlíteni, hogy sok esetben azon válaszadók adták a legkisebb átlagértéket az egyes állításoknak, ahol az édesapa középfokú végzettséggel bírt. Tehát itt egyértelműen nem kijelenthető, hogy azon válaszadók gyermekei a tudatosabbak a pénzügyi kirekesztődés tekintetében ahol az édesapa végzettsége legalább felsőfok, hanem már középfokú végzettség esetén is tudatosabban állnak hozzá az egyes állítások minősítéséhez.

		Átlag	Szórás
Nem érdekelnek a pénzügyi termékek.	Alapfok	2,289	0,932
	Középfok	2,300	0,985
	Felsőfok	2,236	0,952
	Total	2,278	0,969
Nem tanítottak nekem az iskolában semmit a pénzügyi termékekről.	Alapfok	2,608	1,099
	Középfok	2,639	1,103
	Felsőfok	2,699	1,072
	Total	2,656	1,093
A szüleim sem ismerik a pénzügyi termékek széles palettáját.	Alapfok	2,690	1,049
	Középfok	2,465	1,023
	Felsőfok	2,229	1,005

	Total	2,408	1,030
Otthon nem beszélünk a pénzügyi termékekről.	Alapfok	2,506	1,027
	Középfok	2,413	1,039
	Felsőfok	2,301	1,008
	Total	2,385	1,029
Baráti körben nem foglalkozunk a pénzügyekkel.	Alapfok	2,503	0,980
	Középfok	2,434	1,020
	Felsőfok	2,389	1,022
	Total	2,426	1,017
Az iskolában nem beszélünk a pénzügyi termékekről.	Alapfok	2,673	1,063
	Középfok	2,481	1,096
	Felsőfok	2,558	1,081
	Total	2,525	1,089
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a szüleimtől.	Alapfok	2,670	1,143
	Középfok	2,290	1,116
	Felsőfok	2,032	1,045
	Total	2,241	1,110
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a tanáraimtól.	Alapfok	2,781	1,081
	Középfok	2,504	1,120
	Felsőfok	2,471	1,109
	Total	2,520	1,116
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a családomtól.	Alapfok	2,409	1,005
	Középfok	2,136	1,044
	Felsőfok	1,983	0,987
	Total	2,112	1,028
Nem tudok pénzügyi tanácsot kérni a barátaitól.	Alapfok	2,339	1,048
	Középfok	2,186	0,996
	Felsőfok	2,155	1,002
	Total	2,191	1,004
A szüleim nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Alapfok	2,477	1,096
	Középfok	2,169	1,075

Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2023/2. kötet
A jelen kor gazdasági kihívásainak és társadalmi változásainak
interdiszciplináris megközelítései

	Felsőfok	2,062	1,017
	Total	2,164	1,064
A barátaim nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Alapfok	2,550	1,026
	Középfok	2,358	1,051
	Felsőfok	2,385	1,048
	Total	2,385	1,049
A családom nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Alapfok	2,477	1,003
	Középfok	2,150	1,045
	Felsőfok	2,079	1,011
	Total	2,158	1,035
A tanárium nem hívták fel a figyelmem a pénzügyi ismeretek fontosságára.	Alapfok	2,614	1,071
	Középfok	2,348	1,086
	Felsőfok	2,392	1,069
	Total	2,388	1,081

5. táblázat: Az édesapa iskolai végzettsége alapján az állításokra adott átlagértékek

Forrás: saját kutatás, N = 3515, 2022

Konklúziók

A pénzügyi kirekesztődés, mint látható, korunk egyik markáns problémája. A pénzügyi kirekesztődés gyökerének egyik elágazódása mindenképpen megragadható a pénzügyi szocializációban. A kutatás eredményei alapján látható, hogy mind az édesanya, mint az édesapa iskolai végzettsége azaz műveltsége, és tudatossága egyértelműen meghatározza a pénzügyi kérdésekhez való hozzáállást. Minél alacsonyabb a szülők iskolai végzettsége, annál jobban érződik a pénzügyi kirekesztődés negatív hatása. Ez ismételten azt az állítást erősíti meg, amely több kutató által is kijelentésre került. A pénzügyi kirekesztődés miatt mélyül a szegénység, romlik a tudatosság, amelyen mindenképpen javítani szükséges. Jelen kutatás is egyértelműen a korábbi vizsgálatokat bizonyítja. Ezért nagyon fontos, hogy az oktatás markánsabb szerepet vállaljon a pénzügyi tudatosság növelésében annak érdekében, hogy az otthonról hozott esetlegesen negatív minták a jövőben kiküszöbölhetőek legyenek, és a pénzügyi kirekesztődés, mint jelenség az idő múlásával eltűnjene a modern kor társadalmából.

Felhasznált irodalmak:

- [1] Bethlendi, A. & Lentner, Cs. (2018). Subnational Fiscal Consolidation: The Hungarian Path from Crisis to Fiscal Sustainability in Light of International Experiences, *Sustainability*, 10 : 9 Paper: 2978
- [2] Blake, S., & de Jong, E. (2008). Short changed - Financial exclusion: A guide for donors and funders. Resolution Foundation and the Friends Provident Foundation, <https://www.thinknpc.org/wp-content/uploads/2018/07/Short-changed.pdf>
- [3] Danes, S. M., & Yang, Y. (2014). Assessment of the Use of Theories within the Journal of Financial Counseling and Planning and the Contribution of the Family Financial Socialization Conceptual Model. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 25(1), pp. 53–68,
- [4] Desalegn, G., & Yemataw, G. (2017). Financial inclusion in Ethiopia: Using Isms (Ethiopia socioeconomic survey) data. *Ethiopian Journal of Economics*, 26(2), 31–58.
- [5] Európai Bizottság (2010). Financial exclusion in the EU - New evidence from the EU-SILC special module. file:///C:/Users/Csisz%C3%A1rik%20%C3%81gnes/Downloads/RN03_%202010_Financial_%20exclusion.pdf
- [6] FINCA International (n.y.). What is financial exclusion? <https://finca.org/blogs/what-is-financial-exclusion>
- [7] Garai-Fodor, M., & Csiszárík-Kocsir, Á. (2018). Értékrendalapú fogyasztói magatartásmodellek érvényessége a Z- és Y-generáció pénzügyi tudatossága esetén. *Pénzügyi Szemle*, 63(4), pp. 518-536,
- [8] Lentner, Cs. (2015). The Structural Outline of the Development and Consolidation of Retail Foreign Currency Lending. *Pénzügyi Szemle*: 3 pp. 297-311.
- [9] Leyshon, A., & Thrift, N. (1995). Geographies of financial exclusion: financial abandonment in Britain and the United States', *Transactions of the Institute of British Geographers, New Series*, 1995, 20, pp.312-341.
- [10] Moschis, G. P. (1987). *Consumer socialization: A life cycle perspective*. Lexington, Books
- [11] Muneeza, A., Arshad, N.A., & Arifin, A.T. (2018). The Application of Blockchain Technology in Crowdfunding: Towards Financial Inclusion via Technology. *International Journal of Management and Applied Research*, 5(2), pp. 82–98. <https://doi.org/10.18646/2056.52.18-007>
- [12] OECD (2020). *OECD/INFE 2020 International survey of Adult financial Literacy*. OECD Publishing,

Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2023/2. kötet
A jelen kor gazdasági kihívásainak és társadalmi változásainak
interdiszciplináris megközelítései

<https://www.oecd.org/financial/education/oecd-infe-2020-international-survey-of-adult-financial-literacy.pdf> (letöltve: 2022.04.12.)

- [13] Sági, J. & Lentner, Cs. (2019). Post-crisis trends in household credit market behavior: evidence from Hungary (Literature review) *Banks And Bank Systems* 14 : 3 pp. 162-174.
- [14] Sassi, S., & Goaid, M. (2013). Financial development, ICT diffusion and economic growth: lessons from MENA region. *Telecommunications Policy*, 2013, 37 (4–5), pp.252–261.
- [15] Terry, H. P., Schwatz, D., & Sun, T. (2015). *The Future of Finance - The Socialization of Finance*. New York: Goldman Sachs, <https://www.planet-fintech.com/file/167061/> (letöltve: 2022.04.12.)
- [16] Varcoe, K.P., Peterson, S., Garrett, C., Martin, A., Rene, P., & Costello, C. (2001). What Teens Want To Know about Financial Management. *Journal of Family and Consumer Sciences: From Research to Practice*, 93(2), pp. 30–34,
- [17] Wang, X., & Guan, J. (2017). Financial inclusion: Measurement, spatial effects and influencing factors. *Applied Economics*, 49(18), pp.1751–1762.